

Актуальні питання призначення та проведення судової почеркознавчої експертизи в адміністративних справах

Олена Дробишева

завідувач сектору почеркознавчих досліджень лабораторії почеркознавчих, лінгвістичних, психологічних та мистецтвознавчих досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0447-0408>, e-mail: 13335789@ukr.net

Ірина Іванська

судовий експерт сектору почеркознавчих досліджень лабораторії почеркознавчих, лінгвістичних, психологічних та мистецтвознавчих досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-4328-1764>, e-mail: irairusichka@gmail.com

Оксана Мацюк

старший судовий експерт сектору почеркознавчих досліджень лабораторії почеркознавчих, лінгвістичних, психологічних та мистецтвознавчих досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0948-3777>, e-mail: baffich@ukr.net

Розглянуто актуальні питання призначення та проведення судової почеркознавчої експертизи в адміністративних справах. Проаналізовано її завдання, об'єкти дослідження, вплив збиваючих факторів і значення належного порівняльного матеріалу для ухвалення обґрунтованих судових рішень.

Ключові слова: *судова почеркознавча експертиза; збиваючі фактори; рукописні записи; почерк; підпис.*

Topical Issues of Ordering and Conducting Forensic Handwriting Examination in Administrative Cases

Olena Drobysheva, Iryna Ivanska, Oksana Matsiuk

The paper considers topical issues of ordering and conducting forensic handwriting examination in administrative cases. The authors analyse its tasks, objects under study, the influence of distorting factors, and the importance of proper comparative material for reaching well-founded court decisions.

Keywords: *forensic handwriting examination; distorting factors; handwritten notes; handwriting; signature.*

Сьогодні судове почеркознавство є високо-розвиненою предметною галуззю судової експертизи та криміналістики зі сформованими науковими основами, понятійним апаратом, розробленими методичними основами судово-почеркознавчої ідентифікації та діагностики, створеними методами й методиками дослідження різноманітних об'єктів почерку та підпису, що мають комплексний характер і відповідають сучасним науковим вимогам, має самостійну галузь знань, специфічність якої зумовлено об'єктом дослідження — почерком, пов'язаним зі здійсненням однієї з найскладніших навичок людини — навички письма. Жодний інший вид криміналістичної експертизи не досліджує цього боку людської діяльності.

Об'єктивні, повні, обґрунтовані відповіді на питання, які суди та слідчі органи ставлять експертові-почеркознавцеві, є важливими доказами для ухвалення ними неупереджених рішень.

Основним завданням почеркознавчої експертизи є ідентифікація виконавця рукописного тексту, обмежених за обсягом рукописних записів (літерних та цифрових) і підпису.

Окрім того, експерт-почеркознавець проводить неідентифікаційні дослідження з метою встановлення умов виконання рукопису й підпису або стану виконавця за допомогою застосування діагностичної методики судової почеркознавчої експертизи. Зокрема, з установлення: факту незвичності письма; ха-

рактеру незвичності виконання рукопису та підпису (тимчасовий, постійний); видів збиваючих факторів — природних (не пов'язаних з навмисною зміною почерку), штучних (пов'язаних з навмисною зміною почерку); підгрупи збиваючих факторів, не пов'язаних з навмисною зміною почерку; виду навмисної зміни почерку (зміна в межах скорописних форм літер, з наслідуванням літер друкарського шрифту, наслідуванням почерку іншої особи, виконання незвичною для письма пишучою рукою).

Станом на сьогодні призначення судової почеркознавчої експертизи в адміністративних справах урегульовано нормами чинного законодавства України, зокрема відповідними статтями Кодексу адміністративного судочинства України й Кодексу України про адміністративні правопорушення [1—4].

Об'єктами судової почеркознавчої експертизи в таких справах найчастіше стають протоколи про адміністративне правопорушення — це процесуальні документи, які фіксують факт порушення норм адміністративного права та які складає уповноважена особа (представник поліції, ТЦК, інспектори).

Під час дослідження згаданих почеркових об'єктів експерти-почеркознавці здебільшого стикаються з проблемою попереднього дослідження рукописного тексту, рукописних записів або підписів з метою встановлення умов їх виконання у незвичних умовах і виявлення ступеня та характеру змін ознак почерку конкретної особи, яка підлягає ідентифікації.

Завдання, поставлені на вирішення експертів, визначають спеціальну методiku, яку застосовують під час проведення судової почеркознавчої експертизи, або кілька таких методик [5—7].

Змістом порівняльного дослідження для встановлення умов виконання досліджуваних рукописного тексту, рукописних записів або підписів є зіставлення обсягу та характеру ознак, що могли змінитися (ступеня зниження координації рухів, характеру зміни зв'язності, будови літер тощо).

За результатами порівняння встановлюють відмінність чи відповідність за обсягом і характером змін ознак почерку.

Правильна й усебічна оцінка ознак письма (їхньої стійкості та можливих змін) багато в чому залежить від поінформованості експерта щодо впливу різних збиваючих факторів на процес письма.

Знання ознак, що свідчать про незвичайні умови письма, важливо також для встановлення причин, що впливають на письмо.

У цьому разі експерт повинен виявити такі зміни в рукописах і підписах, які з'являються в результаті незвичних умов письма.

Так, дослідження тексту або підпису з метою встановлення факту його виконання особою, яка перебуває у незвичному стані, передбачає виявлення змін ознак, характерних для почеркових об'єктів, виконаних особою в такому стані. Іноді експерти заздалегідь знають, що досліджуваний рукопис або підпис виконано в якихось незвичних для пишучого умовах. Це має місце тоді, коли причина, під впливом якої змінюються ознаки почерку, очевидна та зрозуміла експертові вже під час огляду документа або відома з матеріалів справи (виконання досліджуваних рукописних записів і підписів на незвичайному матеріалі, під впливом алкогольних або наркотичних речовин, у стані нервового зриву, хвилювання тощо).

Обставини, що спричиняють порушення звичного процесу письма, у теорії та практиці судової почеркознавчої експертизи розподілено на «природні», які створені обстановкою, зовнішніми умовами письма і не залежать від волі й бажання пишучого, та «штучні», обумовлені прагненням виконавця внести зміни у свій почерк або підпис з метою його маскуванню.

Окрім того, самостійне місце відведено факторам, що відображають зміну внутрішнього стану пишучого, оскільки механізм їх дії на письмо в багатьох випадках специфічний, а також тому, що ці фактори не завжди можна назвати «природними».

У світлі викладених обставин, що впливають на почерк, можна скласти таку класифікацію:

- 1) зміна зовнішньої обстановки письма:
  - а) незвичайна поза,
  - б) незвичайний пишучий прилад,
  - в) незвичайний матеріал письма,

- г) недостатнє освітлення або темрява (відсутність або обмеження зорового контролю);
- 2) зміна внутрішнього стану пишучого:
  - а) стан, пов'язаний з віковими змінами організму,
  - б) стан підвищеного збудження або загальмованості,
  - в) стан сп'яніння,
  - г) погіршення або втрата зору,
  - д) хворобливий стан, найчастіше спричинений нервовим захворюванням або психічним розладом;
- 3) незвична настанова (завдання) пишучого, не пов'язана з його прагненням змінити свій почерк, а також настанова, пов'язана з прагненням пишучого змінити почерк з метою маскування та подальшої відмови.

Різноманітний характер впливу збиваючих факторів, неоднаковий ступінь їх впливу та зміни ознак у різних осіб нерідко спричиняють труднощі під час проведення експертиз.

Важливим аспектом вирішення почеркознавчих завдань, поставлених перед експертом у таких випадках, є наявність належного порівняльного матеріалу — зразків підпису й почерку особи (осіб), що ідентифікується (ідентифікуються).

Неякісний порівняльний матеріал може вплинути на вирішення експертом-почеркознавцем питань за суттю, а його використання також призвести до експертних помилок.

Особливість вільних зразків почерку (підписів) для судового почеркознавчого дослідження неоціненна, передусім тому, що в них найбільш повно й не викривлено відображені стійкі та притаманні окремій особі писемні навички.

Експериментальні зразки підпису й почерку особи, що підлягає ідентифікації, також є важливим складником порівняльного матеріалу. Специфічність експерименталь-

них зразків полягає в тому, що їх відбирають з метою отримання зіставного порівняльного матеріалу, в умовах, наближених до умов виконання досліджуваного документа.

Перелік джерел посилання

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 15.01.2026).
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 15.01.2026).
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 15.01.2026).
4. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Мін'юсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 15.01.2026).
5. Методика дослідження рукописних записів і підписів, які виконані на незвичному матеріалі письма незвичними пишучими приладами / Звіт про НДР. кер. О. В. Довженко, викон.: Д. І. Гайдамакіна, Є. В. Ковкіна, Н. В. Сиротенко-Кацман, О. М. Смоліна, Л. О. Грінченко, О. С. Дробишева. Харків, 2012. 94 с.
6. Методика дослідження підписів, виконаних зі зміною ознак власного підписного почерку / Звіт про НДР. кер.: Т. В. Сохранич, викон.: В. Г. Абросимова, Н. В. Сиротенко-Кацман, О. С. Дробишева, Н. Я. Дідушок, О. В. Мацюк, О. М. Смоліна. Харків, 2015. 185 с.
7. Методика почеркознавчого дослідження рукописних записів, виконаних особами в стані алкогольного сп'яніння / Звіт про НДР. кер.: С. С. Кириленко, викон.: Т. В. Будко, Н. Д. Кириленко, С. А. Долинківська, В. С. Виноградова, Ю. Б. Форіс. Київ, 2017. 136 с.